

УДК 330.113.2

Р. В. Салдан

Львівський торговельно-економічний університет

ПОНЯТТЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ СФЕРИ ПОСЛУГ

У статті розглядаються основні інструменти державного регулювання ринку праці у сфері послуг, який є також часткою економічної системи, її важливим елементом.

Автором на підставі низки джерел простежуються особливості впливу державного регулювання ринку праці у сфері послуг, а також виділені найбільш ефективні інструменти державного регулювання. Наголошується на тому, що ступінь розвитку ринку праці та рівень і якість життя населення країни знаходяться у прямо пропорційній залежності. Також доведено, що зростання національного доходу у населення призводить до збільшення попиту на послуги сфери послуг.

Ключові слова: ринок праці, послуги, інструменти, державне регулювання, сфера послуг.

В статье рассматриваются основные инструменты государственного регулирования рынка труда в сфере услуг, который является также частью экономической системы, ее важным элементом.

Автором на основании ряда источников прослеживаются особенности влияния государственного регулирования рынка труда в сфере услуг, а также выделены наиболее эффективные инструменты государственного регулирования. Подчеркивается, что степень развития рынка труда, уровень и качество жизни населения страны находятся в прямо пропорциональной зависимости. Также доказано, что рост национального дохода у населения приводит к увеличению спроса на услуги сферы услуг.

Ключевые слова: рынок труда, услуги, инструменты, государственное регулирование, сфера услуг.

In the article the basic tools of state regulation of the labor market in the service sector, which is also part of economic system, its important element.

The author, based on several sources traced Peculiarities of state regulation of the labor market in the service sector, and marked the most effective tools of state regulation. It is noted that the degree of labor market and the level and quality of life in the country are directly proportional. Also proved that the growth of national income in the population leads to increased demand for service.

Keywords: labor market, services, tools, regulation, services.

З 2010 р. в Україні спостерігався спад економічної діяльності нематеріальної сфери. Цей стан пов'язують з посткризовим випереджаючим темпом відновлення виробництва, порівняно із сферою послуг, яка продемонструвала більш глибоке падіння.

До того ж, традиційно основну частку ВВП в Україні складав промисловий сектор економіки, а сфера ринку послуг вважалася другорядною в господарстві країни, що зумовлювало залишковий принцип фінансування. Натомість, аналіз дохідної частини ринку послуг розвинених країн вказує на недооцінювання фінансово-дохідної перспективи даної сфери господарства в Україні. Отже, це питання потребує додаткового вивчення.

Проблемам, пов'язаним із дослідженням ринку праці, присвячені роботи А. В. Вороніна, К. М. Ніколаєва [2], О. Є. Баришнікова [4], О. Б. Моргульця [5], Є. П. Качана [3], В. В. Красношапки, А. О. Бега [7] та ін. В роботах наведених

вище авторів досліджуються теоретичні та практичні аспекти розвитку сфери послуг в Україні та світі. Незважаючи на певну кількість наукових праць щодо висвітлення стану ринку сфери послуг, цей сектор економіки потребує подальшого дослідження, оскільки продовжує формуватися як важливий елемент економічної системи, що відображає, в певній мірі, суспільні процеси.

Мета дослідження – виявити інструменти впливу державного регулювання на ринок праці у сфері послуг.

Сфера послуг – найперспективніший сектор економіки, який стрімко розвивається та включає такі види діяльності, як: громадське харчування, фінансові, побутові, туристичні, юридичні, готельні, охоронні послуги, послуги перекладачів, розваги, торгівлі, транспортні, медичні, будівельні, перукарські послуги, послуги технічного обслуговування транспорту, освітні тощо [5].

Слід зазначити, що в багатьох економічно розвинутих країнах частка сфери послуг у структурі ВВП коливається в межах 65–80 % та охоплює близько 60 % загальної чисельності зайнятих працівників (рис. 1), що є показником високого рівня розвитку продуктивності громадської праці, забезпечує переміщення робочої сили зі сфери матеріального виробництва у сферу послуг.

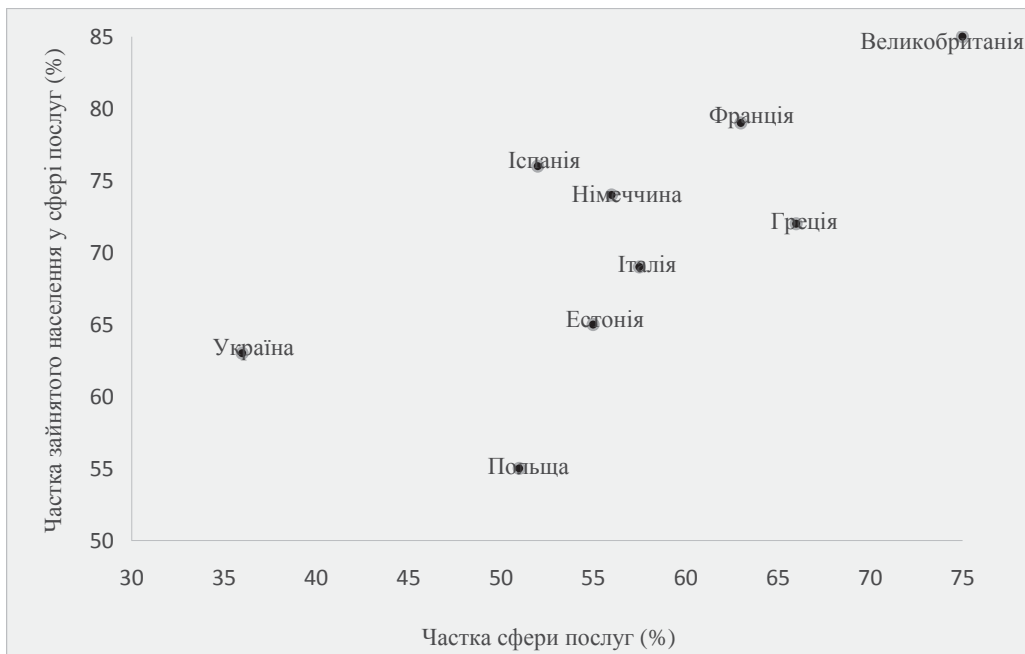

Рис. 1. Частки сфери послуг та зайнятого населення у сфері послуг в структурі ВВП в Україні та деяких країнах Європи, %

(джерело: розраховано за даними [Держстат України, Євростат, 2013 р.]

Сфера послуг відіграє важливу роль на усіх етапах виробництва, оскільки сприяє підвищенню рівня та швидкому зростанню продуктивності економіки. Необхідним є також посилення взаємозв'язку між всіма видами господарської діяльності та сферою послуг, яка, визначаючи вектори розвитку світової економіки, формує особливості функціонування сучасної економічної системи [8].

Пришвидшене збільшення частки сфери послуг у структурі громадського виробництва – це процес, який є притаманний для більшості розвинутих країн. Велика роль у цьому процесі відводиться державному регулюванню, роль якого особливо зростає під час кризи, оскільки, за різним ступенем втручання здійснює регулювання національної економіки.

Вплив держави на діяльність господарських суб'єктів та ринкову кон'юнктуру має на меті забезпечення умов для функціонування ринкового механізму та вирішення економічних проблем. В першу чергу, це пов'язано з тим, що певні категорії населення, громадяни з невисоким рівнем доходів повинні мати можливість придбання життєво необхідних товарів та послуг, а підприємства, які ці послуги надають, повинні мати створені умови для виробничої діяльності.

Державне регулювання повинно враховувати передісторію економічних суб'єктів та відповідати певному періоду кон'юнктурної фази ринку, бути своєчасним, стимулювати економічний розвиток, що забезпечуватиме перехід до нового рівня розвитку економіки.

Як демонструє практика розвинутих країн, важливість втручання держави у функціонування сфери послуг є виправданою з точки зору загальногосподарського та соціально-політичного значення.

Увага до інструментів державного регулювання та інструментів регулювання ринку праці простежується в працях багатьох відомих вітчизняних науковців. Так, зокрема, під «інструментами державного регулювання ринку праці» в сучасній економічній літературі розуміють систему, призначену для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [7, с. 6].

До інструментів державного регулювання О. Г. Мордвінов відносить наступні: правові, які базуються на законодавчо-правових та нормативно-правових інструментах; адміністративні, які ґрунтуються на застосуванні адміністративних актів і процедур, які мають обов'язкову силу; організаційно-економічні, що передбачають організацію діяльності суб'єктів регулювання шляхом створення державою умов, виконання яких робить таку діяльність економічно вигідною; економічні, тобто це способи впливу держави на діяльність суб'єктів регулювання через застосування економічних засобів; соціально-психологічні, які базуються на відкритості інформації про стан конкретного сектора державного управління та широкій участі суспільства в діяльності суб'єкта регулювання [6, с. 82–84].

Є. П. Качан виділяє інструменти державного регулювання, які дають змогу охопити набори правового регулювання: нормативно-правові, які визначають правові рамки встановлення відповідності між попитом на робочу силу та її пропозицією, збільшення місткості ринку праці та зростання рівня зайнятості населення; соціально-економічні, тобто вплив окремих важелів політики оплати праці та доходів на обсяги пропозиції робочої сили та її структуру, формування механізму трудової мотивації; фінансово-вартісні, які охоплюють широкий спектр важелів (дохід і прибуток, процентні ставки, цільові економічні фонди, амортизаційні відрахування, інвестиції, кредити тощо), які опосередковано

впливають на ринок праці; організаційно-економічні, які полягають у розширенні спектра основних функцій державної служби зайнятості та підвищенні якості послуг, які вона надає населенню [3, с. 10–13].

Як зауважують дослідники, засоби та інструменти державного регулювання реалізуються через методи державно-управлінського впливу. Зокрема, В. Базилевич поділяє їх на прямі методи державного регулювання зайнятості (законодавче регулювання умов наймання та використання робочої сили, стимулювання створення нових робочих місць, заходи щодо збереження та підвищення рівня зайнятості на підприємствах) та непрямі (державна фінансова політика, монетарна, фіскальна, виплати різних видів допомоги з безробіття) [1, с. 180–181].

Виділимо наступні інструменти державного регулювання ринку праці: правові, економічні, організаційні (рис. 2).

Рис. 2. Інструменти державного регулювання ринку праці
(джерело: розроблено автором)

За допомогою правових інструментів регулювання ринку праці і сукупності всіх державно-правових (юридичних) засобів держава здійснює вплив на суспільні відносини у сфері зайнятості населення. До них належать: Конституція та закони України; укази й розпорядження Президента України; постанови та інші акти Верховної Ради, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів, нормативно-правові акти центральних органів (міністерства праці та соціальної політики, відомств); нормативні акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, локальні нормативно-правові акти, які розробляються і приймаються безпосередньо на підприємстві (відображення специфіки

умов виробництва, а також конкретизація і доповнення централізованих нормативних положень).

Сукупністю різних організаційних інструментів з метою ефективної діяльності регулюється державно-управлінська система. Тут важливу роль в ухваленні управлінських рішень також має інтелектуальна технологія, на що звертає увагу дослідник Е. А. Кальницький [9].

Сутність економічних інструментів державного регулювання ринку праці сфери послуг полягає у можливості впливу держави на економічні інтереси суб'єктів господарювання, сприяє вирішенню багатьох економічних проблем, збільшенню доходів бюджету, економічному зростанню підвищує рівень зайнятості населення.

Економічними інструментами державного регулювання у зазначеній сфері виступають засоби прямого (бюджетне інвестування державою відповідних програм, регламентацію цін тощо) і непрямого впливу (коли держава створює передумови змін у господарській діяльності, відповідно змінює умови функціонування ринкового механізму – податки, субсидії, ціни тощо).

Стрімкому розвитку сфери послуг сприяє розвиток матеріального виробництва, пов'язаного з науково-технічним прогресом та змінами у алгоритмі економічної діяльності домогосподарств. Як зауважують науковці, процес виробництва послуг, як правило, збігається з їх споживанням [11, с. 547]. Адже, як відомо, рівень розвитку сфери послуг визначає стан заможності населення, тому в багатьох країнах їй приділяється особлива увага з боку уряду. До того ж «...деякі галузі соціального комплексу відносяться до найприбутковіших у господарстві, попри довгостроковий період окупності. Це туризм, санаторно-курортне господарство, освіта» [10]. Недостатній розвиток ринку праці у сфері послуг свідчатиме про низький рівень життя і несприятливу макроекономічну ситуацію в країні, а ефективне функціонування ринку праці сфери послуг означатиме позитивні зрушення в соціально-економічному житті суспільства.

Висновки. Високий рівень державного регулювання у сфері послуг, як показує європейський досвід, зумовлений тим, що її розвиток є одним з пріоритетних напрямків національної політики. Найважливішу роль у державному регулюванні ринку праці сфери послуг відіграють економічні інструменти, серед яких: макроекономічне планування, державний бюджет, податки, гроші, кредит, ціни, заробітна плата тощо. Сукупність правових, економічних і організаційних інструментів державного регулювання у сфері послуг складають значну складову в зростанні добробуту населення. Вивчення та вдосконалення зазначених засобів сприятиме успішному розвитку та процвітанню держави.

Бібліографічні посилання

1. Базилевич. В. Д. Макроекономіка: опорний конспект лекцій / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. – К. : Четверта хвиля, 1997. – 224 с.
2. Вороніна А. В. Проблеми та перспективи розвитку ринку праці в Україні [Електронний ресурс] / А. В. Вороніна, К. М. Ніколаєва. – 2015. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/39.pdf>

3. Качан Є. П. Принципи та методи формування регіональної політики ринку праці / Є. П. Качан // Зайнятість та ринок праці: Міжвідом. наук. зб. – К., 2001. – Вип. 15. – С. 3–16.
4. Барішнікова О. Є. Ринок праці України: тенденції та особливості розвитку [Електронний ресурс] / О. Є. Барішнікова. – 2015. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4668>
5. Моргулець О. Б. Динаміка розвитку сфери послуг України [Електронний ресурс] / О. Б. Моргулець. – 2015. – Режим доступу : <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/11-2015/45.pdf>
6. Мордвінов. О. Г. Управління аграрним природокористуванням в умовах ринкової трансформації : моногр. / О. Г. Мордвінов. – К. : УАДУ, 2000. – 344 с.
7. Красношопка В. В. Ринок праці: тенденції та перспективи / В. В. Красношопка, А. О. Бех. – 2013. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1943>
8. Саїнчук Д. В. Сфера послуг як пріоритетний напрямок економічного розвитку в умовах переходу до економічних знань [Електронний ресурс] / Д. В. Саїнчук. – 2010. – Режим доступу : http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/issue_articles/9_1.pdf
9. Кальницький Е. А. Концепція постіндустріального суспільства Деніела Белла як підґрунтя формування концепцій інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / Е. А. Кальницький. – 2013. – Режим доступу : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7873/1/Kalnitskiy_137_142.pdf
10. Кучин С. П., Сарматичка Н. В. Особливості та перспективи розвитку сфери послуг в Україні [Електронний ресурс] / С. П. Кучин, Н. В. Сарматичка. – 2011. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vbumb/2011_3/6.pdf
11. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): Терміни, поняття персоналії / укладачі : В. С. Іфтемічук, В. А. Григор'єв, М. І. Маниліч, Г. Д. Шута; [за наук. ред. Г. І. Башнянина і В. С. Іфтемічука]. – К. : Магнолія плюс, 2004. – 688 с.

Надійшла до редколегії 25.05.2016